

Vojko Kuzma

BREXIT

Po Brexitu se porajajo številna vprašanja, odgovori nanje pa so lahko bodisi protislovni, lahko da tudi hipotetični, ponekod pa tudi nejasni. Gospodarsko gledano je gotovo, da ne Združeno kraljestvo in ne preostala EU s tem ne bosta pridobili. Katastrofični scenariji glede gospodarstva Združenega kraljestva zaradi izstopa so pretirani in nerealni. Možne so različne modalitete trgovinskega dogovora z EU, tako imenovani švicarski, norveški, kanadski ali pa WTO model, z nekaterimi mešanimi prvini. Problem je, če bomo v EU vztrajali, da je izstop otočanov predvsem politično, ne pa ekonomsko vprašanje. Prvo je sicer pomembno in več dimenzionalno, drugo pa bistveno in ključno. Britanski dostop do skupnega trga EU bi bil najboljša in najbolj zaželena rešitev v pogajanjih, ki sledijo. V poplavi stališč, pogledov in razmišljanj v EU po brexitu, so razmišljanja o federativni ureditvi EU v manjšini.

Kaj simbolizira in izraža aktualni brexit? Nezadovoljstvo otočanov nad preveliko centralizacijo odločanja v Bruslju, in aktualno nezadovoljstvo zaradi migrantov? Ali pa predvsem simbolizira njihovo razklanost na ločnice, ki so prisotne po celotni EU, to je razklanost na bogate in revne, starejše in mlajše, ruralne in urbane, na sever in jug? Je brexit tudi izraz otoškega, še vedno tlečega arogantnega imperializma?

Ali se na nek način ne obnašamo podobno tudi v preostali EU, ko si pod oznako EU lastimo kar celotno Evropo, čeprav je v Evropi skorajda polovica držav, ki niso, in pretežni del njih zelo verjetno tudi nikoli ne bo v EU? Je potem sploh nenavadno, da z aktualnim brexitom pogosto

označujemo kar izstop Združenega kraljestva iz Evrope, katerega del so otočani vedno in bodo bili, ne pa zgolj in samo iz EU?

Ali ne pomeni brexit zgolj to, da si bodo na otoku po vsem skupaj premislili in bomo dejansko samo zganjali velik hrup in tratili čas, otočani pa bodo na koncu ostali v EU brez formalne vložitve vloge za izstop?

Pomeni izstop Združenega kraljestva začetek konca EU ali pa predstavlja konec začetka oblikovanja drugačne EU? Je brexit priložnost za oblikovanje EU v smeri federacije ali pa predvsem takšne EU, ki bo bolj učinkovita, gospodarsko uspešna, socialno utemeljena, predvsem pa po meri svojih državljanov? Naj bi prva sama po sebi reševala evropska protislovja, ali pa je njen, sicer v osnovi pozitivno zamišljen in bolj ko ne težko dosegljiv ideal trenutno predvsem kontra produktiven, predvsem zato, ker povratno in posledično krepi sredobežne sile po Evropi?

Se z brexitom EU geopolitično preponderira in pogloblja njena delitev na »jedrno« EU in njeno periferijo, ali pa bo strah pred nadaljnjim drobljenjem EU obrzdal EU »več hitrosti«.

Je brexit povečal možnosti, da se EU globalno še bolj marginalizira, ali pa krepi priložnosti, da se takšni trendi spremenijo? Ali naj bi v koncert velikih EU igralcev namesto VB vstopila Poljska ali pa bo takšna vloga pripadla Italiji?

Ali brexit povečuje možnosti, da se nemški gospodarski in fiskalni model, ki posebej prizadeva jug EU, zaustavi in preoblikuje, ali pa nadalje ohranja in krepi?

Je obdobje po brexitu čas, ko je potrebno predvsem pohiteti tako z razpravami, kot tudi razmišljanji o predrugačeni EU, četudi na račun demokratičnega deficita - v imenu in z argumentom časa, ki ni zaveznik EU?

Se bo EU še bolj pospešeno oblikovala od zgoraj navzdol, ali pa bodo vsaj zmerno pognali tudi nastavki, da EU vendarle prične rasti tudi od spodaj?

Bo britansko razdruževanje od EU formalno pravno potekalo vzporedno s pogajanjem o trgovinskem sporazumu med EU in Združenim kraljestvom, ali pa je slednji mogoč šele po uspešnem (in verjetno napornem in dolgem) zaključku prvega?

Bodo v EU prevladale tiste države, ki se zavzemajo za eksemplarično kaznovanje otočanov - to je čim bolj restriktivna pogajanja, ali pa bodo prevladala zmernejša stališča, ki bodo bolj naklonjena kompromisom in vzajemnim koristim?

Ali brexit še bolj duši že tako ali tako skromno voljo za širitev EU ali pa naj bi prav brexit in njegovi učinki spremenjali, to je krepili razpoloženje za širitev v EU?

Če je na eni strani pri podpornikih izstopa iz EU prevladal strah v svojih različnih dimenzijah, pa se tudi na drugi strani postavlja vprašanje, ali je strah lahko vseprisoten temelj in politična osnova mobiliziranja državljanov EU pri iskanju soglasja za povezovanje in delovanje v EU?

Je strah dejansko že postal in je na nek način temeljna vrednota na kateri temelji EU?; strah pred nekdajnimi vojnami (konkretno in zgodovinsko korektno - predvsem francosko-nemškimi), strah pred begunci in migranti, strah pred izgubami služb, strah mladih da ne bodo dobili služb, strah kmetov da bodo izgubili status, strah različnih slojev pred izgubo socialnih pravic, strah

srednjega sloja, ki se premika navzdol, strah pred zgubljanjem pridobljenih in uveljavljenih človekovih pravic, strah pred globalizacijo, strah pred kriznimi sosesčinami, strah pred Vzhodom, strah pred Jugom, strah pred terorizmom, pred populizmi in radikalizmi različnih barv in provenienc, strah pred strahom samim? Je morda zato ustrezneje govoriti ne toliko o tako ali drugače povezani EU in pa njeni demokratični deficitarnosti, marveč predvsem o »prestrašeni EU«? So otočani glasovali za izstop predvsem zato, ker so hoteli celinski Evropi (EU) pustiti svoje(njene) strahove?

Je morda takoj za strahom druga kategorija jeza? Jeza predvsem tistih 70 milijonov nezaposlenih v 500 milijonski EU?

Ali naj se Slovenija zaradi brexita in morebitnega predrugačenja EU preusmerja in daje zunanjepolitično težišče regionalnim povezavam, ali pa naj se predvsem aktivno usmeri in angažira v tista vprašanja, ki zadevajo bolj delujočo in učinkovito, pa tudi manj razdeljeno EU?

To so samo nekatera, morda najbolj izstopajoča politična vprašanja v številnih razpravah, razmišljanjih, pogledih, ocenah in analizah, ki se porajajo, potem ko so volivci na otoku povedali svoje. So pa odgovori bodisi protislovni, lahko da tudi hipotetični, ponekod pa tudi nejasni. Če smo včasih o kakšnem težkem in hkrati kontradiktornem problemu in izzivu v Evropi (ali pa domovini) radi govorili, »da se strinjamo vsaj o tem, da se ne strinjamo,« pa se verjetno lahko tokrat strinjamo vsaj o tem, da ne Združeno kraljestvo in ne preostala EU s tem gospodarsko ne pridobivamo. Precej ostalega pa je še vedno domena nejasnega, nedorečenega, ponekod hipotetičnega, ponekod pa vendarle že tudi izkristaliziranega.

Nemški Inštitut za mednarodne odnose, SWP, je izdal primerjalno analizo o morebitnih ekonomskih učinkih britanskega izstopa različnih inštitutov¹. Ocene za VB in njeno gospodarstvo do leta 2030 so zelo različne in nihajo od padca domačega DB za 14 odstotkov pa do porasta za 1,5 odstotka v primerjavi z obstankom v EU. Takšni razponi in modeli so po svoje razumljivi, saj bo na koncu koncev veliko odvisnega od dogovorjenega modela ekonomskega sodelovanja otočanov z EU, pri čemer je spekter britanskega dostopa do EU trga precejšen. Možen je scenarij britanske pridružitve evropskemu gospodarskemu območju, podobno kot ga ima Norveška, to je z dostopom do skupnega trga EU in upoštevanjem vseh štirih svoboščin (pretok blaga, delovne sile, storitev in kapitala) ter določenim vplačevanjem v evropski proračun, toda brez pravice soodločanja. Možen je tudi tako imenovani švicarski model, kot ga ima EU s Švico, to je sektorskimi bilateralnimi sporazumi. Za razliko od prvega modela, je v drugem modelu dostop do skupnega evropskega trga bistveno bolj omejen, saj sporazum s Švico za otočane zelo relevantni finančni trg in storitve sploh ne zajema. Tudi Švica prispeva v proračun EU in mora v določenem resda omejenem obsegu upoštevati EU standarde, če želi ohranjati dostop do skupnega trga EU.

Tretji bi lahko bil nekakšen model prostotrgovinskega sporazuma, kot ga je EU zaključila s Kanado (FTA), ki predvideva postopno odpravo carin, za nekatere sektorje kot je avtomobilska industrija pa predvideva zelo dolga prehodna obdobja pred zmanjševanjem carin. Prav tako predvideva dogovor tudi zmanjševanje ovir za del, ki ni v okviru tarif. Sporazum pa prav tako ne zajema za VB dveh ključnih sektorjev, kot sta storitve in finančni sektor.

¹ Die Kosten eines EU Austritts, Ein systematischen Vergleich von Studien zu den wirtschaftlichen Konsequenzen eines Brexit, Julia Becker, Nicolai von Ondra. Arbeitspapier FG EU/Europa, 2016/Nr.01, Juni 2016, SWP Berlin, 21 strani.

Možna bi bila tudi opcija dogovarjanja po pravilih WTO z uvedbo carin in postopnim uveljavljanjem ne tarifnih barier.

Možni bi bili tudi drugi modeli kot je carinski sporazum med EU in Turčijo a brez širšega dostopa do trga. Že takšen spekter možnih opcij kaže, da je težko najti realno enoznačno finančno oceno in je zato tudi razpon ocen finančnih učinkov brexita tako velik.

Za London bo velik zalogaj ne samo gospodarski sporazum z EU marveč tudi okoli 50 trgovinskih sporazumov, ki jih ima EU s tretjimi državami in jih bo morala VB obnoviti ali pa prilagoditi kot tudi pogovore z dodatnimi 67 državami. Praksa kaže, da je članstvo v EU pozitivno vplivalo na neposredne tuje naložbe v posamezni državi. Ankete kažejo, da preko 70 odstotkov tujih investorjev dostop do skupnega evropskega trga vidi kot pglavitni razlog za investiranje. Britansko finančno ministrstvo ocenjuje, da se bo zaradi brexita delež tujih naložb na otoku zmanjšal za med 10 do 25 odstotkov. Indikativen je primer Kitajske, ki je imela do sedaj svoje največje evropske naložbe prav na otoku in je prav Združeno kraljestvo obravnavala kot eno ključnih končnih zahodnih destinacij svoje strateško začrtane novodobne Svilne poti.

Migracije so bile eno izmed torišč okoli katerega se je bolj ali manj utemeljeno vrtel brexit. Če zanemarimo morebitne politične ovire migracijam in ostanemo na ravni ekonomije se ocene gibljejo v smeri, da naj bi se zaradi spremenjenih ekonomskih pogojev skrčile na 75 odstotkov zdajšnje populacije. Britansko ministrstvo za finance ocenjuje, da bi se število migrantov lahko krčilo vsako leto za približno 144.000 na leto, do 2021. Bolj dolgoročna napoved OECD pa predvideva letno stopnjo krčenja migrantov med 56.000 in 116.000 do leta 2030.

Eden izmed precej prisotnih argumentov zagovornikov brexita je bila deregulacija, saj naj bi po izstopu imeli več možnosti za dereguliranje s pozitivnimi učinki na gospodarstvo. Tudi tukaj pa

manevrski prostor ni tako velik kot se zdi. Norveška, ki je članica evropskega gospodarskega prostora, mora denimo v zameno spoštovati okoli 80 odstotkov evropske zakonodaje. Ocene na račun britanske deregulacije se gibljejo v smeri rasti britanskega DBP med 0,3 odstotka pa vse do 1,3 odstotka.

Na drugi strani pa ima brexit lahko vpliv na EU, posebej še nekatere njene članice. Otočani so tretji največji neto plačnik in drugo največje gospodarstvo v EU.

Vprašanje je, kaj bo z Londonom, kot finančnim centrom EU. Tovrstne, za britansko gospodarstvo zelo pomembne storitve, bo EU kot je najavila v pogajanjih z Londonom zelo dosledno pogojevala z izvajanjem vseh štirih osnovnih svoboščin, v nasprotnem primeru pa bi se tovrstne finančne storitve iz Londona lahko preselile bodisi v Frankfurt, Paris ali pa Luksemburg.

Vplive brexita bodo različno čutile posamezne članice EU. Nemčija bi bila med najbolj prizadetimi, konkretno njen industrijski sektor, saj je Združeno kraljestvo tretji nemški izvozni partner. Posebej nemška avtomobilska industrija bi lahko čutila negativne posledice, nekoliko manj v kovinski in elektroindustriji, pa tudi živilski. Prav tako bo Nemčija zaradi brexita morala dodatno razvezati mošnjiček za proračun EU v znesku približno 2,5 milijardi evrov.

Ob Nemčiji študije največjo ranljivost zaradi brexita v EU pripisujejo sicer gospodarsko manjši, in znotraj EU politično šibkejši Irski. Slednja je stopila v EU istega leta kot VB (1973), je pa zaradi zgodovinskih, geografskih in kulturnih razlogov tesno navezana na britansko gospodarstvo. Velika Britanija še vedno izvažata več v Irsko kot pa denimo na Kitajsko. Ocene za Irsko zaradi brexita se gibljejo v upadu DBP do 2030 od 0,8 do 2,7 odstotka. Pri tem pa ne smemo pozabiti, da je Irska del evro območja, in da je prav Irska ena izmed držav, ki je finančno kriza prešla med najboljšimi.

Brexit naj bi skrčil DBP EU med pol in enim odstotkom. Slovensko izvozno gospodarstvo bo predvsem posredno prizadeto zaradi izvoznega povpraševanja. VB je 12. slovenska izvozna partnerica, v katero so lani slovenska podjetja izvozila za približno 535 milijonov evrov. Največji izvozniki so denimo Revoz, Boxmark, TAB Mežica, Lek, Krka, Trimo, Gorenje. Ocenjuje se, da izvoz zdravil v principu ni ogrožen, bolj ranljiva je videti avtomobilska industrija. Če se bodo pogajanja med Londonom in Brusljem zaostrovala, bi posledično otočani lahko pritiskali na avtomobilsko industrijo EU, kjer tudi ustvarjamo trgovinski presežek.

Britanci so z okoli 280.000 nočitvami na leto šesti najštevilčnejši turisti pri nas, letno pa v Sloveniji zapravijo okoli 100 milijonov evrov. Padanje funta in recesija bi lahko vplivala na to, da bi se obisk otočanov pri nas zmanjšal, po okvirnih prognozah ocenah za okoli 20 odstotkov.

Funt je resda pristal na ravni iz leta 1989, borzno znižanje cen za desetino v enem dnevu pa morda spominja na lom po Lehman Brothersu. Res je tudi, da finančna industrija meri slabo desetino britanskega DBP in bo sprva verjetno med najbolj prizadetimi. Vseeno pa v vsem tem vendarle ni nič posebno dramatičnega. Vrednost funta se je v preteklosti v sedemdesetih znižala za kar tretjino, na začetku devetdesetih, ko je Britanija izstopila iz ERM za dobro četrtno. Delnicam se je večina vrednosti po brexitu že povrnila. Največ so izgubili tisti, ki so v paniki prodajali. Neto tokovi ne bodo bistveno nižji. Britanci že danes obvladujejo 98 odstotkov svoje javne porabe, torej novo razmerje do EU s tega vidika ne bo nič posebnega.

Problem je, če bomo v EU vztrajali na tem, da je izstop VB predvsem politično, ne pa ekonomsko vprašanje. Prvo je sicer lahko pomembno in večdimenzionalno, drugo pa bistveno in ključno. To nakazuje kako pomembni bodo bodoči pogovori med Brusljem in Londonom, v katerih ne sme biti prostora za revanšizem, kazanje mišic, discipliniranje ali pa sankcioniranje.

Skušali smo nakazati, da bi bil britanski dostop do skupnega trga EU daleč najboljša in zaželena rešitev, ki bi amortizirala negativne učinke in posledice brexita na obeh straneh. Pogajanja EU z Združenim kraljestvom, kadarkoli že pač bodo, bi zato veljalo voditi s politično občutljivostjo in gospodarskim samozavedanjem.

Delovne skupine za brexit po posameznih državah, ki se v teh dneh ustanavljajo (tudi Sloveniji) bodo na eni strani spremljale in na drugi izmenjevale svoje poglede in predloge glede brexita, oziroma EU. Zdi se da v sedanjem obdobju v nekaterih delih EU (tudi Sloveniji) še posebej izstopa vprašanje federalne EU. Države EU bodo o teh vprašanjih gotovo še kaj povedale in razpravljale.

V poplavi stališč, pogledov in pisanj po brexitu smo zasledili stališče in poglede - po brexitu - še bolj "prve med enakimi", Nemčije. Nemški finančni minister Wolfgang Schäuble je za Welt poudaril, "da ni čas za vizije." V Nemčiji si pod več Evrope in pa večje učinkovitosti ne predstavljajo okrepljene federacije, marveč kot krepitev sodelovanja članic in odločanja na medvladni ravni.